

Міністерство освіти і науки України
Кафедра політичних наук і права
Рада молодих вчених Університету Ушинського
Наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів і
молодих вчених

VI Всеукраїнська науково-практична конференція
студентів та
молодих вчених
«СУЧАСНІ ВИКЛИКИ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО
РОЗВИТКУ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ТА СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНІ ВИМІРИ»
22 травня 2026 року

м. Одеса

УДК: 32+316]-043.86:3.073(477)

C91

Рекомендовано до друку рішенням

Вченої ради ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 15 від 26 червня 2026 року)

Рецензенти:

Коч С. В., доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Гедікова Н. П., доктор політичних наук, професор, професор кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

C91 «Сучасні виклики соціально-політичного розвитку: політико-правові та соціально-економічні виміри» [Електронний ресурс] : матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених (м. Одеса, 22 травня 2026 р.) / за заг. ред. д. політ. н. С. М. Наумкіної, к. політ. н. С. А. Дмитрашко, к. пол. н. І. І. Пронози. Одеса : ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2026. 266 с.

22 травня 2026 року у ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» проведено VI Всеукраїнську науково-практичну конференцію студентів та молодих вчених, в якій взяли участь представники закладів вищої освіти України, студенти, магістри, аспіранти та докторанти, представники дипломатичної служби України. До збірника увійшли тези доповідей з актуальних питань політичного процесу України та світу, міжнародних відносин та дипломатії. Видання адресоване науковим та науково-педагогічним працівникам закладів вищої освіти, студентам, магістрам, аспірантам, докторантам та всім, хто цікавиться питаннями політичної науки, дипломатії, права та філософії.

© автори тез

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2026

Дерік Ангеліна	ЧИ ІСНУЮТЬ МЕЖІ ЛЮДСЬКИХ ЗНАНЬ?	217
Атаманюк Зоя		
Івахненко Аанстасія	СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР МІГРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ ДО ІРЛАНДІЇ	220
Ієремія Василь	МАРКЕТИНГОВІ ІНСТРУМЕНТИ В РОБОТІ ДЕПУТАТА МІСЦЕВОЇ РАДИ З ВИБОРЦЯМИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ДОВІРИ ДО НЬОГО: ДОСВІД МІСТА ОДЕСИ	225
Карастан Сергій	ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ: МЕХАНІЗМИ, АКТОРИ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ВИМІРИ	229
Козар Анна	МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ КАНАДИ	233
Левко Артур	ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПІДХОДІВ РФ ДО ВЕРБУВАННЯ ПОЛІТИКІВ У ФРН ТА ФРАНЦІЇ	238
Наумова Марія	СПЕЦИФІКА ЦИВІЛІЗАЦІЙ СХОДУ І	242
Атаманюк Зоя	ЗАХОДУ	
Начев Микола	НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕДІА В	245
Атаманюк Зоя	ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ	
Стасій Наталя	МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ДЕМОКРАТІЇ	249
Цуркан Дар'я	СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА УПРАВЛІНСЬКІ ВИКЛИКИ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ В КРАЇНАХ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	255
Юрченко Єлизавета	ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ УТВЕРДЖЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ІДЕЙ	260

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ: МЕХАНІЗМИ, АКТОРИ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ВИМІРИ

Карастан Сергій Костянтинович,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

ОНП «Філософія»,

Навчально-науковий інститут музичного і перформативного мистецтва та

соціокультурних практик,

Університет Ушинського, м. Одеса

У соціально-філософському контексті тіньова економіка може бути інтерпретована як прояв глибинної кризи нормативної узгодженості сучасного суспільства, в межах якої формальні інституційні структури дедалі частіше втрачають здатність забезпечувати легітимність економічної поведінки. Йдеться не лише про порушення правових норм, а про більш фундаментальний процес – розрив між інституційно закріпленими моделями економічної раціональності та реальними практиками соціальної взаємодії. У цьому сенсі тіньова економіка виконує роль індикатора деформації соціального порядку, виявляючи зони недовіри, інституційної неефективності та ціннісної невизначеності. Її стійкість у сучасних умовах свідчить про те, що економічна система функціонує не лише через формальні механізми регуляції, але й через неформальні практики, які компенсують або заміщують інституційні провали. Тіньова економіка постає як форма соціальної адаптації до інституційної неузгодженості, водночас залишаючись фактором, що підриває довгострокову можливість стабільного, справедливого та екологічно збалансованого розвитку.

У динаміці розвитку інститутів тіньового сектору економіки можна виділити низку механізмів, які пояснюють як інституційну стабільність, так і здатність до адаптації:

- механізм інституційного включення, або ефект інкорпорації – передбачає, що будь-який інститут поступово інтегрується у ширший комплекс

взаємопов'язаних структур. Тому його ліквідація або трансформація неминуче провокує ланцюгові зрушення в інших елементах системи. Стійкість інституту визначається рівнем транзакційних витрат, необхідних для його зміни, а також тим, як ці витрати розподіляються між суміжними інституційними сферами. Значущим чинником виступає і здатність зацікавлених груп до лобіювання збереження інституту, від функціонування якого вони отримують вигоди;

- механізм поступового вдосконалення – полягає у тому, що учасники, взаємодіючи в межах конкретного інституту, з часом набувають компетенцій щодо більш ефективного виконання його правил. Це не лише оптимізує реалізацію інституційних норм, а й сприяє розвитку способів їхнього застосування, завдяки чому загальна структура стає більш стабільною та передбачуваною;

- ефект соціокультурної інерції – виявляється у прагненні соціальних груп утримуватися від змін тих моделей поведінки, які раніше підтвердили свою ефективність. Саме цим пояснюється довготривале збереження застарілих або неформальних практик, включно з тіньовою економічною діяльністю, навіть за умов реформування правового чи економічного середовища. У такому вимірі тіньова економіка постає як форма історично закріпленої адаптації до обмежень формальної системи, що підтримується звичкою, соціальною пам'яттю та символічною легітимністю неформальних норм.

Ми пропонуємо, в рамках дослідження процесів інституціалізації тіньової економіки, зробити особливий акцент на класифікацію ключових акторів цих процесів. Серед критеріїв для можливої класифікації, можна розрізняти агентів тіньової економіки: *за їхньою роллю в інституціалізації тіньової економіки*: ініціатори, репродуценти (транслятори), та інтегратори норм тіньової економіки. *За інституційною приналежністю та формальністю діяльності* це можуть бути: формально-легальні актори, напівлегальні економічні агенти, цілком нелегальні суб'єкти. *За виконуваною функцією в економічному циклі* пропонується розрізняти наступні групи акторів тіньового сектору: виробники тіньової продукції, посередники і логістичні структури, фінансові агенти,

споживачі тіньових товарів і послуг. *За ступенем залучення до інституціональних дисфункцій* пропонуємо розрізняти наступні категорії акторів: адаптивні актори, опортуністи, інституційні маніпулятори. *За позицією щодо державного регулювання* можливо запропонувати наступні категорії учасників тіньового сектору: актори-вигодонабувачі (прибічники), актори-нейтралі, актори-реформатори (супротивники тіньових практик). Запропонована типологія дозволяє більш точно і диференційовано осмислити функціонування тіньового сектору як складного, поліморфного, багатфакторного соціального інституту, і на основі цього розуміння замислитися над розробкою адресних стратегій його трансформації.

Дивлячись на тіньову економіку як феномен соціокультурного простору, ми оцінюємо не тільки економічні та інституційні риси досліджуваного явища, але й намагаємося глибше вивчити її соціально-філософський та культурний виміри. В такому ракурсі, тіньова економіка постає як інтегральний соціокультурний феномен, що очевидно не зводиться лише до макроекономічних, статистичних, фіскальних, кримінально-правових або інших галузевих характеристик. Вона є результатом складної системної взаємодії економічних практик із цінностями, нормами, звичаями та культурними кодами суспільства, в яких укорінюється і відтворюється.

Вагомий теоретико-методологічний внесок у дослідження проблеми протидії тіньовій економіці здійснено в монографії О. Дяченка, у якій обґрунтовано структурно-функціональний підхід до формування та реалізації державної політики у цій сфері, що передбачає поєднання нормативно-правових, організаційних, економічних та інституційних механізмів, спрямованих на зниження рівня тінізації економіки до параметрів розвинених країн. Особливу увагу приділено методології оцінювання масштабів тіньової економіки та розробці критеріїв ефективності державної політики, що дозволяє здійснювати моніторинг рівня тінізації та визначати результативність управлінських рішень. Запропоновано комплексну модель підвищення ефективності функціонування державної політики протидії тіньовій економіці, яка інтегрує системний,

інституційний та синергетичний підходи та передбачає узгодження дій державних органів із залученням громадськості до процесів контролю та прийняття рішень [1].

Функціонування тіньової економіки ґрунтується не тільки на економічній доцільності, а й на культурних настановах, історичному досвіді, колективних уявленнях і формах довіри, ментальних зразках, які створюють для економічних суб'єктів відносно стабільний соціальний простір. Це свідчить про те, що тіньова економіка має ознаки інституціоналізованої соціальної підсистеми, яка діє паралельно з офіційною економікою, та навіть у симбіозі з окремими її інститутами. У соціокультурному вимірі тіньова економіка виконує подвійну роль: з одного боку, вона є механізмом адаптації суспільства до дефіциту, функціональної обмеженості або недієвості формальних інститутів; з іншого боку, вона формує альтернативні практики, що часто підривають легальні механізми регулювання та зміцнюють атмосферу правової та моральної амбівалентності. Більше того, вона виступає своєрідним «дзеркалом суспільства» в певний період історії, у якому проявляються недоліки офіційних політичних та економічних інститутів, низький рівень довіри до держави, домінування своєрідних патронально-клієнтських відносин. Таким чином, тіньова економіка може бути інтерпретована як симптом культурної інерції, та одночасно – як колективна форма креативної адаптації до соціально-економічних негараздів епохи.

Список використаних джерел:

1. Дяченко О.П. Теоретико-методологічні засади державної політики протидії розвитку тіньової економіки в Україні: Монографія. Одеса : Фенікс, 2018. 295 с.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАФЕДРА ПОЛІТИЧНИХ НАУК І ПРАВА
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ УНІВЕРСИТЕТУ
УШИНСЬКОГО
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО СТУДЕНТІВ,
АСПІРАНТІВ, ДОКТОРАНТІВ І МОЛОДИХ
ВЧЕНИХ**

**VI Всеукраїнська науково-практична конференція студентів та
молодих вчених
«СУЧАСНІ ВИКЛИКИ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ:
ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВИМІРИ»**

м. Одеса, 22 травня 2026 року

**Матеріали друкуються в авторській редакції.
Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр, прізвищ
тощо несуть автори.**